

Tóth Ildikó Irma

Svédországi-történetek

Napjainkban szinte elárasztják a könyvesboltokat az ilyen-olyan életrajzok, visszaemlékezések. Sokszor bosszankodtam ezen, azon morfondírozva, ugyan ki igényli ezt a tömeges memoár- irodalmat és egyáltalán mi készíti az embereket ezek megírására.

Ahogy telik az idő felettem, magyarul mondvá öregszem, azt veszem észre, egyre jobban elhatalmasodik rajtam is a visszaemlékezési kényszer. Arra, hogy a múlttól ne csak ábrándozzam, de írjak is, a következő kis történet ad magyarázatot:

Magda néni, Édesapám legfiatalabb nagynénje, dr. Veégh Sándor zilahi szármaszású mérnökhöz ment férjhez. Sanyi bácsi húga, Amálka néni, Mentő István református lelkipásztor felesége lett. A Mentő-családdal nagyon szoros rokonságot tartottunk. Egyszer úgy adódott, hogy egy társaságban valaki megjegyezte, milyen szép dolog, hogy az Édesapám nagynénje férje húgának a férjét ennyire kedveljük és rokonként említjük. Édesapám húga, Ica erre megmagyarázta, hogy nem a távoli sógorság miatt tesszük ezt, hanem ténylegesen is rokonunk, Mentő Pista, mert az anyja Virágh lány volt.

Ezt az érvelést mindenki elfogadta. Jó időelteltével kezdtem el gondolkodni azon, hogy vajon ki volt ez a Virágh családnevű lány? Ám sajnos, azok közül már senki sem él, aki erre válaszolhatna. Most itt állok egy elveszett rokon szállal a kezemben, és nem tudom mit kezdjek vele. Csak sajnálkozom az elmulasztott alkalmakon.

Gyermekeim felnőttek, unokáim közül hárman már itt, Svédországban születtek. Itt élünk a lassanként már otthonunkká, megszokottá váló idegen közegben, nemzetünkötől kiszakítva. Egyre inkább érzem, hogy függetlenül a fenntebb megírt „visszaemlékezési kénysertől” kötelességem is, hogy leírjam mit családunkról tudok, azt, hogy hogyan éltünk és, hogy mi készített erdélyi otthonunk elhagyására. Ezekkel az írásokkal eddig csak a rokonságot boldogítottam.

Az Ághegy olvasóinak — Tar Károly erdélyi író, kedves barátom biztatására kezdtem el a Svédországban tappszaltokról, a megélt kis történetekről — írni.

Előkáv?

Svéd nyelvtanárnőink, Ingrid és Barbru kedves, jóindulatú, segítőkész emberek voltak. Nagyon hálás vagyok, hogy kedvességükkel, odafigyelésükkel nemcsak engem, de sokunkat átsegítettek a kezdeti nehézségeken. Az iskolai foglalko-

záson kívül is találkoztunk, meghívtak haza hozzájuk, egy-egy kávézással, uzsonnával, esetleg ebéddel egybekötött beszélgetésre.

Nagyon jól esett törődésük, el is határoztuk, hogy amint lakáshoz jutunk, viszozzuk kedvességüket. Így is történt. Amint F. Évának sikerült berendeznie a lakását, - én még szállodában laktam - meghívtuk ebédre Barbrut és Ingridet a férjével. A menüt természetesen úgy állítottuk össze, hogy bemutatthassunk néhány nem túl nehezen emészthető magyaros fogást. Csak egy dolgon akadtunk fel, és pedig egy általunk elég sokat vitatott svéd furcsaságon. Tudniillik, valahányszor ebédre hívtak meg, ebéd előtt tálalták a kávé, a süteményt. Ebéd után is volt kávé, meg sütemény is, tehát az ebéd előtti kávézást úgy könnyveltük el, hogy az helyettesíti talán az előételt. Tanácstalanok voltunk, hogyan csináljuk? Mi inkább afelé hajlottunk, hogy a kávézást ebéd utánra hagyjuk, és rendes előétellel kezdjük az étkezést, végül is abban egyeztünk meg, hogy úgy csináljuk, ahogyan ők szokták.

Megérkeztek, megnézték a lakást, beszélgettünk egy keveset, aztán felszolgáltuk a kávé, a süteményt. Miután elfogyasztottuk, összeszedtük a kávézás kellékeit, kivittük a konyhába, s azon tanakodtunk, mennyi idő múlva tálaljunk, mert láthatóan jóllaktak a sok süteménnyel. Abban egyeztünk meg, rájuk bízunk, szólnak, ha megéheznek, s akkor kezdünk el ebédelni. Vendégeink élénk beszélgetésére mentünk vissza az ebédlőbe. Láttuk, hogy valamin elég hevesen vitatkoznak.

- Valami baj van? – kérdeztük.

- Nincs, – felelte Ingrid. Csak azon vitatkoztunk, megmondjuk-e nektek, hogy nagyon furcsálljuk a magyar étkezési szokásokat!

- Nagyon kíváncsivá tettetek – mondtuk. Miről van szó, mondjátok meg nyugodtan!

Erre Ingrid, a férje és Barbru rosszalló tekintetével nem törődve mondta:

- Azt találjuk furcsának, hogy ti ebéd előtt szolgáljátok fel a kávé, a süteményt.

Összenéztünk Évával, és önkéntelenül elkezdtünk kacagni, aztán megmagyaráztuk, hogy mi nem így szoktuk, mi csak udvariasságból utánoztuk a „svéd szokást”. Eltelt egy kis idő, amíg rájöttünk a kölcsönös félreértés okára. Mivel mi biciklizve jutottunk el hozzájuk, azt hitték, a testmozgástól éhesek vagyunk, nem tudjuk kivárni az ebédidőt azért kínáltak kávéval, süteménnyel.

Jó tanulság volt mind a négyünk számára. Meg is egyeztünk, ezen túl inkább rákérdeztünk, nem fogadjuk el „tipikus” svéd vagy magyar szokásnak, ha valami olyant látunk, tapasztalunk, ami eltér az általunk ismerttől.

Füstölt angolna

Ingrid, (az egyik nyelvtanárnőm a svéd tanfolyamon) nagyon jómódú blekingei családból származik. Bátyjának lótenyészete van, s birtokán minden évben megrendez egy lovas bemutatót. A rangos megmérettetésre nemcsak Dél-svédországból, távolabbi helyekről is eljönnek. A bemutatón szakbizottság mond véleményt a lovakról és ad oklevelet a fajlovak tenyésztőinek. Rengeteg ember szokott itt összegyűlni, a család apraja –nagyja ügyködik a találkozó sikeréért. Ingrid egyik alkalommal engem is meghívott. A rokonsága kedvesen fogadott, s bár nyelvtudásom még igen gyatra volt, szívesen ajánlkoztam, adnának nekem is valami feladatot.

- Jó, árulhatsz sorsjegyet!- mondta a ház asszonya és átadott egy sorsjegykarikát, megmondta, mennyit kérjek egy jegyért. Kérdésemre, hogy mit mondjak, mi a nyeremény, azt felelte: Rökt ál.

Fogalmam sem volt, ez mit jelent. Mint a szajkó mondogattam a kérdezőknek: RÖKT ÄL, RÖKT ÄL. Csak aki gyermekkorában próbálkozott nyelvgyötrő mondókákkal tudhatja, milyen könnyen félrecsúszik az ember nyelve. Én is addig-addig ismételtetem, mígnem az lassan átalakult és RÖKT ÄL helyett RAKT ÄL lett belőle.

Egy idő után eszembe jutott, hogy valahol elhagytam egy ő betűt. Nosza kijavítottam és ezentúl RAKT ÖL-t mondtam, de nem teljes hittel és meggyőződéssel, mert éreztem, újra hiba csúszott mondókámba. Végül diadalmasan csak rátaláltam a szerintem helyes alakra és jó memóriámra büszkén válaszoltam, ha kérdezték, mi a nyeremény: RÖKT ÖL!

Rengeteg, több karika sorsjegyet sikerült eladnom. A háziasszony nem győzött csodálkozni sikeres ügyködésemen, azt mondta, soha ilyen érdeklődés nem volt a sorsjegyek iránt! Titkon bevallom, egy kicsit személyes varázsonnak is tulajdonítottam a sikert. Azért nagyon kíváncsi voltam, tulajdonképpen mi is a nyeremény? Mikor megkezdődött a sorshúzás, meglepődve láttam, hogy hosszú, barna kígyó-szerű valamit kapnak a nyertesek. Megkérdeztem: Mi ez? - Rökt ál, .- volt a válasz.

Akkor jöttem rá, hogy ez csak angolna lehet, s a szagáról megítélve, bizonyára füstölt. Megoldódott hát a rejtély: Füstölt angolnát ajánlottam nyereményül! De vajon azt ajánlottam-e valójában? Lépésről-lépésre visszapergettem bakizásom állomásait, s rájöttem, minek volt köszönhető a nagy vásárlási kedv és érdeklődés!

- RAKT ÄL = egyenesen angolna – ez még hasonlított némileg az eredetire.

- A RAKT ÖL= egyenesen sör – ez már izgalmasabb tét volt, ekkor már élénkült az érdeklődés, de mikor aztán RÖKT ÖL= füstölt sör - t kezdtem ajánlani...

Ingridnek már csak a hazafelé úton mesélhettem, miből adódott személyes va-

rázsomnak hitt sikerem, nagyot kacagott, s azt mondta:

- Végül is mindenki meg volt elégedve azzal, amit kapott, senki sem reklamált, Te meg tanultál néhány új szót és van egy jó mesélnivaló sztorid.

Házi feladat

47 éves koromban kezdtem el a svéd nyelvet tanulni. Eleinte kicsit izgultam a feladattól, hisz nagyon régen nem volt alkalmam valami újat elkezdni, nagyon is beleszoktam az otthoni mókuserék életvitelembe: munka-bevásárlás-házimunkagyereknevelés-és újra előlről. Végül is örömmel láttam hozzá eleget tenni ennek a kihívásnak. Még hajdan volt gimnazista koromból tudtam magamról, hogy képtelen vagyok magolásra. Főleg a nyelvtanulásban alakítottam ki a magam módszerét, többnyire versbe szedtem a megtanulandó szavakat. Ez itt is nagyon jól működött, például a rendhagyó igék tanulásakor „alkotott” versikéim folytán a mai napig is tudom ezeket.

Amikor a „sätta” és „lägga” igékhez értünk a tananyagban, házi feladatul olyan mondatokat kellett írunk, amelyekben minél többször alkalmazhattuk ezeket a kifejezéseket. Soha nem voltam valami ügyes az ilyenfajta feladatokban, nagyon „elemista” módra oldottam meg ezeket, de ez a két kifejezés eszembe juttatott egy régen hallott viccet, s ezt próbáltam meg lefordítani. A vicc a következőképen hangzik: Egy szép nő elmegy az orvoshoz. Meg kell röntgenezni.— Vetközzön le – mondja az orvos.—Doktor Úr — szabódik a páciens — én nagyon szegénylős vagyok. Nem lehetne eloltani a villanyt? — Dehogynem — mondta az orvos és leoltja a villanyt.— Kész vagyok, hova tehetem a ruháimat? — kérdezi a hölgy — Ide, az enyémre — válaszol az orvos.”

Sokat kínlódtam a fordítással, főleg azért ment nehezen, mert vigyáznom kellett arra, hogy a szövegben minél többször forduljon elő a két feladott -a sätta és a lägga - szó. A következő svédórán alig vártam már, hogy a leckefelolvasásban rám kerüljön a sor. De felolvasásom nem hozta meg a várt hatást! Nemhogy megdicsért volna Barbro, egyike svéd nyelvtanárainknak, de nagyon komolyan, majdnem szánakozva nézett rám és megkérdezte: Ez veled történt meg? Ki volt az orvos?

Nemcsak én, de az egész osztály meglepődött a kérdésen, tanácstalanul összenéztünk, s mikor Barbro biztatni kezdett, hogy „Ezt nem szabad annyiban hagyni, fel kell jelenteni az illetőt! — még kacagni is elfelejtettünk, kórusban bizonygatuk, hogy ez csak egy vicc, nem valóságos történet! Barbro elég nehezen hagyta magát meggyőzni s tért napirendre a sztori fölé.

Eltelt egy hét, újra Barbroval volt óránk. Mikor belépett az osztályba rám nézett, mosolyogni kezdett és elpirult. Nem tudtuk, mi az oka pirulással egybekötött

mosolygásának, végül megdicséért előző heti házi feladatomban leírt frappáns történetért. (Amelynek megértéséhez neki egy hétre volt szüksége- jegyezték meg osztálytársaim némi kajánsággal). S hogy teljesen még akkor sem volt meggyőződve arról, hogy ez csak egy vicc volt, akkor jöttem rá, mikor óra végén tapintatosan visszatartott és kedveskedve azt súgta:

- Nem kell félned, nekem nyugodtan elmesélheted, ha erőszakoskodni próbál veled valaki.

Sambo

1987 augusztusától néhány hónapig Landskronán laktam a „táborban”, ahogy az „Invandrar Förläggning” –et neveztük. Legalább nyolc náció képviseltette magát. Volt ott albán, eritreai, jugoszláviai, magyar, román, arab, perzsa, kurd, csillei, stb. menekült. Minden népcsoportnak megvolt a maga külön tolmácsa, ezekhez kellett fordulni, ha valami problémája, elintéznivalója akadt az embernek. Tulajdonképpen nem volt rossz a tábori élet, mindenki kapott élelemre egy csekély összeget, ha kiegészítésre szorult a ruhatára, akkor azt is megoldották. A nehézséget a táborlakóknak a jövő bizonytalansága meg a semmittevés okozta. Ez utóbbit volt nehezebb elviselni. A táborvezetők is érezték ezt és elindítottak egy tíz nyelvelekből álló tanfolyamot, egyrészt a tétlenség orvoslására, másrészt segítségül az elemi kommunikáció lehetőségéhez. Igazi nyelvtanárokban nem bővelkedett Landskrona, ezért képesítés nélküli embereket is kineveztek tanfolyamvezetőnek. A csoportok beosztásánál az volt a táborvezetőség elve, hogy nyelviileg minél vegyesebb képet mutasson a társaság, hogy kénytelenek legyünk a svéd nyelvet használni az egymás közötti beszélgetésekben. Csoportomnak egy hälsingborgi színházrendező volt a tanára. Nagyon kedves volt, érthetően ejtette a szavakat és, gondolom azért, hogy szoktasson a svéd nyelv hangzásához, sokat mesélt saját magáról. Elmondta, hogy rendező. Megértettük. Elmondta, hogy modern, új stílust próbál alkalmazni. Ugyancsak érthető volt. Aztán beszélt valakiről, aki hozzá föltehetően közel áll, csak azt nem tudtuk a neve után eldönteni, hogy nő az illető, vagy férfi, abban viszont mindnyájan egyetértettünk, hogy a nemzetisége spanyol. Hiszen úgy hívták, hogy Sambo. Csiklandós téma volt, hiszen többé-kevésbé mindenikünk hallott már a svéd szabados életvitelről. Filozófáltunk, meg kéne kérdezni valamelyik spanyoltól, az biztosan tudja. Végül a tanárt kérdezte meg egyikünk. Csöppet sem csodálkozva mondta, hogy akivel él az nő és Karinnak hívják. Hát akkor a Sambo? Az a vezetékneve?

A magyarázat kissé lehűtötte titkok után kutató felfűtött fantáziánkat: a sambo az együtt élők- Samman boende- rövidített alakja.

Bemutakozás

Szintén nyelvtanfolyamon történt a következő eset. Különböző helységekből, különböző nyelvtudású emberek kerültek egy osztályba. A tanárő bemutatkozott és arra kérte a tanulókat, mutatkozzanak be ők is, hadd ismerjük meg egymást. Az első padban ülő felállt és az mondta:

- Hej! Jag heter Mehti, jag är kurd från Iran. – majd folytatódott a többiek bemutatkozása.

- Hej! Jag heter Abu, jag är kurd från Türiki.

- Hej! Jag heter Ali, jag är kurd från Irak – és akkor következett az egyik magyar osztálytárs:

- Hej! Jag heter Éva, jag är kurd från Rumänien.

Mindnyájan meglepődve néztünk rá:

- Éva, te kurd vagy? Éva szende mosollyal nézett ránk: - Hát nem így kell mondani?

Mindenki magyarázott, oktatta Évát a helyes bemutatkozásra. Azóta sokszor eszembe jut ez a kis történet, s ha jól belegondolok, nem nekünk, neki volt igaza.

„Eeeekkkkora halat....”

Landskronai tartózkodásom alatt esett meg velem életem első, de még reménykedem, nem az utolsó halászkalandja. A tábor vezetősége gondoskodott a lakók szórakoztatásáról is. A lehetőségekről egy hirdetőtáblán értesítették az érdeklődőket. Egyik nap felfedeztük, hogy halásztúrára keresnek jelentkezőket. A hajójegy ára a mi zsebünkhöz mérten kissé borsosnak tűnt: 30 korona, de élményt ígért a tengerhez nem szokott „szárazföldi patkány” társaságnak. Jelentkeztünk az irodán és elmondtuk, hogy mi szívesen elmennénk erre a halásztúrára, de egyikünknek sincs felszerelése. Semmi baj, mondták – nem is kell. A hajó tőkehalra megy és ahhoz mindenki kap a hajón felszerelést. Megmondták, mi a neve a hajónak, honnan, melyik nap és hány óraker indul.

Nagyon szép régimódi kis halászhajóra szálltunk, tényleg kaptunk halászfelszerelést, melyet legjobban a kereplőhöz tudok hasonlítani. A „kereplőre” volt feltekerve a halász-zsinór, amely körülbelül 15 cm hosszú négyágú horgonyocskában végződött, a forgatójával lehetett feltekerni a zsinórt. Mivel tőkehallal addig csak konzervformájában találkoztam, meglepődtem a horog méretén, s gyanakodva mondtam: remélem, nem cápára megyünk. A kapitány megmondta, hogy csak akkor kezdhetjük el a halászatot, miután kivittek minket a nyílt tengerre és ott leállították a motorokat Senki nem fogott a halászkészségen kívül semmit, de kellemesen szórakoztunk, sokat nevtünk és elhatároztuk, a következő héten is eljő-

vünk „halászni”.

Következő alkalommal sokan lemaradtak a túráról, jól értesülten mondták, hogy nem érdemes kimenni, mert „fekete nap” van. Nem nagyon törődtem a borúlátó előrejelzéssel, hisz azelőtt sem fogtam halat, pedig nem volt rossz a prognózis. 30-an jelentkeztünk: 29 férfi, és én. A túra ugyanúgy folyt le, mint az előző, kicsit hullámosabb volt ugyan a tenger, de rájöttem, hogyha ráhajolok a mellvédre és nézem a vizet, akkor elmúlik az émelygésem. Hogyan történt, ma sem tudom, úgy látszik rájöttem a dolog „spiljére”, vagy egy öngyilkos halrajjal találkoztam, de egymás után négy tőkehalat fogtam! Nem csalás nem ámitás, fénykép is megörökítette halász – szerencsémét! A kapitány gratulált, lemérték a halaimat: 16 kilót nyomtak! Büszkeségemet nagymértékben növelte, hogy rajtam kívül csak egy Endre nevű magyar srác fogott halat – egy márnát - más senki!

Irgyelték is kellőképpen, s próbáltak rábeszélni, adjak el a halaimból. Nem álltam kötélnek! Hazaérve megpucoltam, adagokba osztottam, mélyhűtöttem a zsákmányt. A sikerélménytől boldogan azon nyomban meg is írtam Édesapáméknak szerencsés fogásomat, majd a gyerekeimnek, aztán a barátnőimnek, s azon túl lép-ten-nyomon elmeséltem szerencsés halászatomat. S ahogy elmeséltem, minden alkalommal változott a történet, nem sokat, egyelőre csak egy icipicit. Először az igazságnak megfelelően mondtam el: a halak súlya 16 kiló. Egy idő után már úgy meséltem, hogy belső részek nélkül, majd fej nélkül nyomták a 16 kilót. Egyszer aztán úgy megnöttek az én halaim, hogy egyenként voltak ennyi súlyúak. Akkor magamhoz tértem, s nem meséltem tovább a halász-szerencsémről. De azóta testi-véri együttérzéssel és cinkos mosollyal hallgatom, ha valaki azt meséli:

„Eeeekkkkoora halat fogtam!”

Körbemesé

Kolozsváron, a hatvanas évekkel kezdődően gombamód szaporodtak a tömbház-negyedek, nemcsak a kertes, gyönyörű Hóstát, de a gyengébb Irisztelep, a Kétvízközi cigánysort lebontásra ítélték, lakóikat az újonnan épített lakónegyedekbe költöztették. Akkoriban terjedt el egy történet, miszerint a cigányok, ahelyett, hogy örültek volna a szép új lakásoknak, tudatlanságból vagy bosszúból az erőszakos költöztetés miatt, azokat rendeltetésüknek nem megfelelően használták: felszedték a parkettet (már ahol volt), a fürdőszobai kádban disznót neveltek, stb. Senki nem látott ilyent, de mindenki továbbadta a rémhírt, kellőképpen megbotránkozott hangon, és ki-ki vérmérséklete szerint egyéni kommentárokat fűzve hozzá.

87 tavaszán indultam el a Nagy Útra. Magyarország, Ausztria, majd Németországon keresztül Norvégiába szólt a jegyem. Kihhasználva az alkalmat, mind Magyarországon, mind Németországban megszakítottam az utazást, felkerestem ott

élő rokonokat, barátokat. Stuttgartban tartózkodtam éppen, mikor barátnőm felolvasott egy újságcikket, amelyben arról írtak, hogy baj van a török vendégmunkásokkal. Nincsenek megszokva a civilizált életmóddal, lakásukat nem megfelelően használják: juhokat tartanak a fürdőszobában. Milyen ismerős ez a történet! - mondtam a barátnőmnek és elmeséltem a sztori romániai megfelelőjét. Németországban is szörnyülködtek a törökök viselkedésén, de senki nem kérdőjelezte meg a hír hitelességét.

Továbbutaztam, úgy alakult, hogy Norvégia helyett Svédországba jutottam. Egy hónapig rokonaimnál, laktam, majd a tyringei, onnan a mohedai menekülttáborba kerültem. Kb. egy hónapja voltam Mohedán, mikor a tábor összes lakóját összehívták egy megbeszélésre. A tábor vezetőjének előadását hallgattuk, természetesen tolmács közvetítésével. Az előadás arról szólt, hogy a Svédországba bevándorlók (úgy általában) mennyire nem tudják, hogyan kell használni a lakásokat, képzeljük el, sokan állatokat nevelnek a fürdőszobában!

*

Tóth Ildikó önmagáról

Nevem Tóth Ildikó-Irma. 1941-ben születtem az erdélyi, valamikor kincsesnek nevezett Kolozsvárott. Nagyszüleimnek, kiterjedt rokonságomnak hála, a világháború, az azt követő zűrzavar ellenére is gyönyörű gyermekkorom volt. Felnőtt életemről ezt nem mondhatom el.

„Karrierem” története egyszerű: szültem három gyermeket, sok nehézséggel, munkával tisztességgel felneveltem őket. Minden röhöz-kötöttségem, az ismeretlentől, idegentől irtózásom ellenére 1987-ben kénytelen voltam Erdélyt elhagyni. Azóta Svédországban élek, a blekingei Sölvesborgban.